

ZWÓJ MIEDZIANY (3Q15) JAKO ENIGMA I WYZWANIE

„W ruinach, które znajdują się w dolinie Achora, pod schodami prowadzącymi na wschód, łokci czterdzieści: skrzynia srebra i naczynia. Waga: talentów siedemnaście. KEN W pomniku grobowym w trzeciej warstwie kamieni: sztab złota sto. W wielkiej cysternie, która znajduje się na dziedzińcu perystylowym, w zagłębieniu w jej dnie, zatkanym wydrążonym kamieniem, naprzeciw najwyższego otworu: talentów dziewięćset”¹.

Zacytowany fragment stanowi początek Zwoju Miedzianego, który uważany jest za jedno z najbardziej oryginalnych i zarazem enigmatycznych pism qumrańskich². Manuskrypt ten, który aktualnie znajduje się w Archaeological Museum w Ammanie, stolicy królestwa Jordanii, został znaleziony 20 marca 1952 r. w trzeciej grocie, położonej ok. 2 km na północ od Qumran. Jest to jedyny rękopis wśród zwojów znad Morza Martwego wygrawerowany na materiale miedzianym. Jego tekst składa się z sześćdziesięciu czterech sekcji, ułożonych w dwunastu kolumnach na połączonych arkuszach miedzianych. W całości jest on złożony z ok. 3000 liter. Treść tego pisma koncentruje się na opisie skarbów i miejsc, w których zostały one ukryte. Zwój ten z jednej strony stanowi dla uczonych enigmę ze względu na swój unikalny charakter,

---

¹ Zob. P. Muchowski, *Rękopisy znad Morza Martwego*, Kraków: The Enigma Press 2000, s. 97.

² Wśród współczesnych badaczy istnieje żywa dyskusja w kwestii natury, funkcji i znaczenia Zwoju Miedzianego. Zob. A. Wolters, *Apocalyptic and the Copper Scroll*, „Journal of Near Eastern Studies” 49 (1990), s. 145-172; P. Muchowski, *Zwój miedziany (3Q15) – Implikacje spornych kwestii lingwistycznych*, Poznań: Instytut Studiów Etnologicznych i Orientalnych 1993; L. Morawiecki, *The Copper Scroll Treasure: A Fantasy or Stock Inventory?*, „The Qumran Chronicle” 4,3/4 (December 1994), s. 169-174; A. Wolters, *The Copper Scroll. Overview, Text and Translation*, Sheffield: Sheffield Academic Press 1996; tenże, *The Shekinah in the Copper Scroll: A New Reading of 3Q15*, w: *The Scrolls and the Scriptures. Qumran Fifty Years After*, red. S.E. Porter, C.A. Evans, Sheffield: Sheffield Academic Press 1997, s. 382-391; J.K. Lefkovits, *The Copper Scroll 3Q15: A Reevaluation: A New Reading, Translation, and Commentary*, Leiden: Brill 1999; G.J. Brooke, P.R. Davies (red.), *Copper Scroll Studies*, Sheffield: Sheffield Academic Press 2002; S.P. Weitzman, *Myth, History, and Mystery in the Copper Scroll*, w: *The Idea of Biblical Interpretation. Essays in Honour of J.L. Kugel*, red. H. Najman, J.H. Newman, Leiden: Brill 2004, s. 239-255; H. Shanks, *The Copper Scroll And The Search For The Temple Treasure*, New York: Biblical Archeology Society 2007.

złożoność i niejasności, z drugiej zaś wyzwanie do właściwego zrozumienia tekstu i jego interpretacji. Niniejszy artykuł skoncentruje się na trzech podstawowych zagadnieniach. Najpierw zostanie omówiona ogólna charakterystyka Zwoju Miedzianego. Następnie podejmiemy kwestię trudności i tajemnic związanych z tym pismem. Trzecie zaś zagadnienie dotyczyć będzie współczesnej dyskusji nad jego interpretacją, ujawniającą rolę tego pisma jako swoiste wyzwanie.

1. CHARAKTERYSTYKA ZWOJU MIEDZIANEGO (3Q15)

Zwój Miedziany został odkryty w dwóch zwiniętych rołkach miedzianych. Szacuje się, że oryginalnie miał on 240 cm długości, 30 cm szerokości i 1 mm grubości. Został napisany we wczesnej formie języka hebrajskiego misznaickiego, dlatego stanowi bardzo ważne ogniwo pomiędzy hebrajskim biblijnym a późniejszym hebrajskim Miszny, np. formy rzeczowników rodzaju męskiego w liczbie mnogiej mają końcówkę *-in* zamiast regularnej w hebrajskim biblijnym końcówki *-im*. Także zamiast *status constructus*, charakterystycznego dla hebrajskiego biblijnego, występuje w nim często termin *šel* na oznaczenie relacji w dopełniaczu. Fakt, że tekst tego zwoju nie był napisany, lecz wygrawerowany, sprawia trudność w rozróżnieniu hebrajskich liter, które są do siebie podobne np. *he* i *het*, *waw* i *yod*, *dalet* i *reš*, *bet* i *kap*. Większość uczonych klasyfikuje pismo Zwoju Miedzianego jako późnoherodiańskie. Analizując jego poszczególne sekcje, daje się w nich wyodrębnić charakterystyczną strukturę: 1) określenie miejsca ukrycia; 2) charakterystyka miejsca ukrycia; 3) wezwanie do kopania; 4) opis odległości miejsca; 5) opis skarbu; 6) dodatkowy komentarz; 7) greckie litery³.

Zaraz po znalezieniu tego zwoju i po pierwszym oglądzie dwóch zwiniętych kawałków prof. K.-G. Kuhn na podstawie widocznych znaków i skrótów wysunął hipotezę, że pismo to zawiera opis miejsc, gdzie zostały ukryte skarby wspólnoty qumrańskiej⁴. Trzy lata później jego intuicja znalazła potwierdzenie po rozwinięciu zwoju.

Pierwszą osobą, która dokonała odczytania hebrajskiego tekstu po rozwinięciu Zwoju Miedzianego, był polski uczony Józef Tadeusz Milik, który

³ W literaturze polskojęzycznej szczegółowa charakterystyka Zwoju Miedzianego znajduje się w pracach: J.T. Milik, *Dziesięć lat odkryć na Pustyni Judzkiej*, Kraków: The Enigma Press 1999; P. Muchowski, *Komentarze do rękopisów znad Morza Martwego*, Kraków: The Enigma Press 2000, s. 348-353.

⁴ Zob. K.-G. Kuhn, *Les rouleaux de cuivre de Qumrân*, „Revue Biblique” 61 (1954), s. 193-205.

miał do dyspozycji oryginalny tekst. Jego publikacja ukazała się w 1959 r.⁵ Wcześniej sporządził on prowizoryczne tłumaczenie, które ukazało się w prasie jordańskiej, angielskiej, amerykańskiej i francuskiej 1 czerwca 1956 r. W tym też czasie John Allegro, członek międzynarodowej ekipy zajmującej się publikacją manuskryptów znad Morza Martwego, wydał swoją nieoficjalną edycję Zwoju Miedzianego⁶. Publikacja ta jednak nie uwzględniała całości znalezionych fragmentów i w wielu miejscach zawierała błędy. Autor nie umieścił w niej także żadnych zdjęć, które potwierdzałyby jego transkrypcję. John Allegro w grudniu 1960 r. i w styczniu 1961 r. podjął na terenie Qumran i w Jeruzolimie dwie próby poszukiwania skarbów opisanych w Zwoju Miedzianym. Okazały się one jednak bezskuteczne. Autorem oficjalnej i najbardziej autorytatywnej publikacji Zwoju Miedzianego, zaopatrzonej w szczegółowy komentarz, był Józef Tadeusz Milik, w III tomie *Discoveries of Judaean Desert* w 1962 r. (ryciny 48-70). Od lat osiemdziesiątych nastąpiło ożywienie w badaniach nad Zwojem Miedzianym. Lepsza rekonstrukcja tekstu stała się możliwa dzięki zdjęciom Bruce'a i Ken Zuckermana. Pojawiły się nowe publikacje, wśród których warto wspomnieć te, które są autorstwa: B. Pixnera⁷, P.K. McCartera⁸, A. Woltersa⁹, L. Morawieckiego¹⁰, P. Muchowskiego¹¹ i E. Puecha¹².

---

⁵ J.T. Milik, *Le rouleau de cuivre de Qumrân (3Q15): Traduction et commentaire topographique*, „Revue Biblique” 66 (1959) s. 321-357.

⁶ J.M. Allegro, *The Treasure of the Cooper Scroll*, London: Routledge & Kegan Paul 1960.

⁷ B. Pixner, *Unravelling the Copper Scroll Code: A Study on the Topography of 3Q15*, „Revue de Qumran” 11 (1983), s. 323-365.

⁸ P.K. McCarter, *The Copper Scroll Treasure as an Accumulation of Religious Offerings, w: Methods of Investigation of the Dead Sea Scrolls and the Khirbet Qumran Site: Present Realities and Future Prospects*, red. M.O. Wise et. al., New York: The New York Academy of Sciences 1994, s. 133-148.

⁹ A. Wolters, *Apocalyptic and the Copper Scroll*, „Journal of Near Eastern Studies” 49 (1990), s. 145-172; tenże, *Literal Analysis and the Copper Scroll*, w: *Intertestamental Essays in Honour of Józef Tadeusz Milik*, red. Z. Kapera, Kraków: The Enigma Press 1992, s. 239-252; tenże, *History and the Copper Scroll*, w: *Methods of Investigation of the Dead Sea Scrolls and the Khirbet Qumran Site: Present Realities and Future Prospects*, red. M.O. Wise et. al., New York: The New York Academy of Sciences 1994, s. 285-298; tenże, *The Copper Scroll. Overview, Text and Translation*, Sheffield: Sheffield Academic Press 1996; tenże, *The Shekinah in the Copper Scroll: A New Reading of 3Q15*, w: *The Scrolls and the Scriptures. Qumran Fifty Years After*, red. S.E. Porter, C.A. Evans, Sheffield: Sheffield Academic Press 1997, s. 382-391.

¹⁰ L. Morawiecki, *The Copper Scroll Treasure: A Fantasy or Stock Inventory?*, „The Qumran Chronicle” 4,3/4 (December 1994), s. 169-174.

¹¹ P. Muchowski, *Zwój miedziany (3Q15) – Implikacje spornych kwestii lingwistycznych*, Poznań: Instytut Studiów Etnologicznych i Orientalnych 1993; tenże, *The Origin of 3Q15: Forty Years of Discussion*, w: *Copper Scroll Studies*, red. G.J. Brooke, P.R. Davies, Sheffield: Sheffield Academic Press 2002, s. 257-270.

2. ZWÓJ MIEDZIANY JAKO ENIGMA

Zaraz po odkryciu dwóch zwiniętych kawałków Zwoju Miedzianego w 1952 r. pojawił się problem ich otwarcia. Wskutek utlenienia miedzi dotknięcie tych kawałków powodowało kruszenie przy dotyku¹³. Przez trzy i pół roku kawałki te pozostawały nieodwinięte, fascynując naukowców i wzbudzając w nich jeszcze większe zainteresowanie. Po pomyślnym ich odwinięciu przy zastosowaniu najnowszej techniki w Manchester College można było odczytać tekst, który w wielu punktach jawi się jako niejasny i zagadkowy. Nie jest jasne, dlaczego został zapisany na arkuszach z miedzi, skoro inne teksty znad Morza Martwego zapisano na papirusach i pergaminach. Mogło to być spowodowane wyborem materiału, który miałyby być trwałe, bądź też zadecydowały o tym względy czystości rytualnej. Przy założeniu, że pismo zawiera prawdziwe informacje na temat ukrytych skarbów, można zapytać, gdzie się one teraz znajdują i kto je posiada.

Po pierwszych publikacjach tego manuskryptu okazało się, że istnieje wiele zasadniczych różnic pomiędzy odczytanymi tekstami, co spowodowało jeszcze większą złożoność i enigmatyczność tego pisma, podnoszoną w dalszych specjalistycznych badaniach naukowych. Naukowcy badający ten zwój stawiali sobie pytania o pochodzenie skarbu, o cel i okoliczności jego ukrycia, o twórców i adresatów pisma, o jego autentyczność i datację. Wiele spośród tych pytań do dziś nie uzyskało klarownych i wyczerpujących odpowiedzi. Sam zwój nie przekazuje żadnych informacji na temat okoliczności jego powstania. Nie znajdujemy w nim żadnego wprowadzenia wyjaśniającego jego proveniencję oraz czas i miejsce powstania, nie ma też żadnej wzmianki, która wskazywałaby na związek tego pisma i opisywanej w nim treści ze wspólnotą qumrańczyków lub jakimś innym konkretnym nurtem judaizmu Drugiej Świątyni¹⁴. Wiele trudności nastęcza także lokalizacja miejsc wzmiankowanych w piśmie (dolina Achora, tell Kochlit, dolina Sechacha, Wadi haKippa, Bet haQoc, Bet hakerem itp.), które nie pojawiają się w in-

---

¹² E. Puech, *Quelques résultats d'un nouvel examen du Rouleau de cuivre (3Q15)*, „Revue de Qumrân” 70 (1997), s. 163-190; tenże, *Some Results of the Restoration of the Copper Scroll by EDF Mécénat*, w: *The Dead Sea Scrolls Fifty Years After Their Discovery. Proceedings of the Jerusalem Congress, July 20-25 1997*, red. L.H. Schiffman, E. Tov, J.C. VanderKam, Jerusalem 2000, s. 884-894; tenże, *Some Results of a New Examination of the Copper Scroll (3Q15)*, w: *Copper Scroll Studies*, red. G.J. Brooke, P.R. Davies, Sheffield 2002, s. 58-89; *Le Rouleau de cuivre de la grotte 3 de Qumrân (3Q15). Expertise – Restauration – Épigraphie*, par. D. Bri-zemeure, N. Lacoudre, EDF, É. Puech, CNRS et EBAF, Vol. I-II, *Studies on the Texts of the Desert of Judah* 55/I-II, Leiden: Brill 2006.

¹³ Zob. specjalistyczny opis otwarcia Zwoju Miedzianego w: H.W. Baker, *Notes on the Opening of the Copper Scrolls from Qumran*, w: *Discoveries of Judean Desert*, t. III, Oxford 1962.

¹⁴ Zob. tekst Zwoju Miedzianego w polskim tłumaczeniu autorstwa P. Muchowskiego w *Rękopisach znad Morza Martwego* (s. 97-100).

nych źródłach¹⁵. Większość wzmiankowanych miejsc uczeni hipotetycznie lokalizują w Jerozolimie i wokół niej oraz na Pustyni Judzkiej. W tekście jednak ani razu nie jest wzmiankowane święte miasto Jeruzalem. Co ciekawe, zwój wzmiankuje także Górę Garizim, co mogłoby wskazywać na istnienie osady esseńskiej w Samarii. Wiele tekstów biblijnych i apokryficznych wykazuje związki ze środowiskiem samarytańskim, które jednoznacznie było odrzucane przez judaizm świątynny jako schizma. W tym kontekście interesującą jest nowotestamentalny tekst Ewangelii Janowej, gdzie podczas rozmowy Jezusa z kobietą z Samarii to miejsce jest wzmiankowane (J 4,20-21)¹⁶.

W tekście siedmiokrotnie w czterech pierwszych kolumnach można zobaczyć majuskuły greckie – najpierw są trzy po trzy litery (KEN KEN KAG, a następnie po dwie litery (HN ΘE ΘE ΘE). Zagadką pozostaje ich znaczenie. Według hipotezy B. Pixnera, która wśród uczonych znalazła największą recepcję, litery te mogą stanowić początek imion greckich poświadczonych w dziełach Józefa Flawiusza (KENεδαιος KENεζος KAGειρας HNναφης ΘE βουτις ΘEοδωρος Θεουδας)¹⁷. Według Emila Puecha pierwsze trzy trójki liter stanowią klucz dla czytelnika. Później w tekście występują tylko dwie litery, gdyż wprawny czytelnik od razu na ich podstawie dokonywał ich identyfikacji. Imiona te mogłyby wskazywać na tych, do których należały ukryte skarby lub którzy przekazali je na rzecz wspólnoty lub świątyni jerozolimskiej¹⁸.

Wiele zagadek i tajemnic do dziś nie znajduje definitywnych odpowiedzi, stąd Zwój Miedziany jawi się dla badaczy jako wielkie wyzwanie.

3. ZWÓJ MIEDZIANY JAKO WYZWANIE

Wśród współczesnych badaczy zajmujących się Zwojem Miedzianym najważniejsze punkty dyskusji koncentrują się wokół następujących zagadnień: a) datacja; b) autentyczność; c) interpretacja.

¹⁵ Zob. analizę nazw topograficznych w Zwoju Miedzianym w: J.T. Milik, *Discoveries of Judean Desert*, t. III, s. 274nn.; P. Muchowski, *The Origin of 3Q15: Forty Years of Discussion*, s. 268nn.; E. Puech, *Some Results of a New Examination of the Copper Scroll (3Q15)*, s. 82-88.

¹⁶ Pasjonujący problem relacji czwartej Ewangelii do Samarytan jest między innymi omawiany w: J. Bowman, *Samaritan Studies*, „Bulletin of the John Rylands Library” 40 (1958), s. 298-327; G.W. Buchanan, *The Samaritan Origin of the Gospel of John*, w: *Religions in Antiquity. Essays in Memory of Erwin Ramsdell Goodenough*, red. J. Neusner, Leiden: Brill 1968, s. 149-175; E.D. Freed, *Samaritan Influence in the Gospel of John*, „Catholic Biblical Quarterly” 30 (1968), s. 580-587; tenże, *Did John write his Gospel partly to win Samaritan Converts?*, „Novum Testamentum” 12 (1970), s. 241-256; M.-É. Boismard, *Moses or Jesus: An Essay in Johannine Christology*, Minneapolis-Leuven: University Press – Peeters 1988.

¹⁷ B. Pixner, *Unravelling the Copper Scroll Code: A Study on the Topography of 3Q15*, „Revue de Qumran” 11 (1983), s. 335-336.

¹⁸ E. Puech, *Some Results of a New Examination of the Copper Scroll (3Q15)*, s. 81.

A) DATAJA

Wśród naukowców nie ma zgodności co do precyzyjnego określenia okresu, z którego pochodzi Zwoj Miedziany. Większość uczonych, opierając się na badaniach paleograficznych i archeologicznych, datuje to pismo na I w. po Chr. Według Crossa byłyby to lata 25-75 po Chr.¹⁹, według Milika lata po zburzeniu świątyni jerozolimskiej (ok. 100 r. po Chr)²⁰. Niektórzy badacze (np. Laperrousaz, Luria) odnoszą to pismo do powstania Bar Kochby (135 r. po Chr)²¹.

B) AUTENTYCZNOŚĆ

Po odczytaniu treści Zwoju Miedzianego od razu stwierdzono, że ma on charakter dokumentu administracyjnego, który w prosty sposób wymienia poszczególne miejsca ukrycia skarbów. Jednak treść ta nie zawiera żadnej bezpośredniej wzmianki co do kontekstu historycznego, w którym tekst ten był pisany. Już od samego początku wywiązała się dyskusja na temat jego autentyczności. Naukowcy dawali różne, często sprzeczne, odpowiedzi na pytanie, czy treści tam zawarte są prawdziwe i wiarygodne. Wielu uczonych, z Józefem Tadeuszem Milikiem na czele, uważało to pismo za rodzaj legendy i literackiej fantazji²². Wskazywali oni na paralele z ukryciem skarbów wraz z Arką Przymierza ze Świątyni Salomona przed niewolą babilońską. Tradycja ta zawarta jest w 2 Mch 2,4-8, gdzie znajdujemy opis ukrycia przez proroka Jeremiasza Namiotu Spotkania i Arki Przymierza w pieczarze na Górze, z której Mojżesz oglądał Ziemię Obiecaną. Według 2 Księgi Barucha to aniołowie Boży ukryli skarby świątynne, zakopując je w ziemi (2 Bar 6,7-9). Zdaniem tych uczonych autor Zwoju Miedzianego mógł zaadaptować tę tradycję

¹⁹ F.M. Cross, *Excursus on the Palaeographical Dating of the Copper Document*, w: *Discoveries of Judean Desert*, t. III, s. 217-222.

²⁰ J.T. Milik, *Le rouleau de cuivre provenant de la grotte 3Q (3Q15)*, w: *Discoveries of Judean Desert*, t. III, s. 198-302.

²¹ E.-M. Laperrousaz, *Méthodologie et datation de manuscrits de la Mer Morte: Le Rouleau de cuivre, 3Q15*, w: *New Qumran Texts and Studies. Proceedings of the First Meeting of the International Organization for Qumran Studies*, red. G.J. Brooke, F.G. García Martínez, Leiden: Brill 1994, s. 233-239; B.-Z. Luria, *The Copper Scroll from the Desert of Judah*, Jerusalem: Kiryath Sepher 1963 (tekst dostępny w jęz. hebrajskim).

²² Do autorów tych można zaliczyć: J.T. Milik, *Le rouleau de cuivre provenant de la grotte 3Q (3Q15)*, w: *Discoveries of Judean Desert*, t. III, s. 198-302; S. Mowinckel, *The Copper Scroll: An Apocryphon?*, „Journal of Biblical Literature” 76 (1957), s. 262-263; F.M. Cross, *The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies*, New York: Doubleday 1958, s. 16-18; T.H. Gaster, *The Dead Sea Scriptures*, New York: Doubleday 1976; H.E. del Medico, *L'énigme des manuscrits de la Mer Morte*, Paris: Plon 1957.

do nowej sytuacji przed zburzeniem Drugiej Świątyni. Autorzy ci uważali także, że pismo to nie jest dokumentem o proveniencji esseńskiej. Jako jeden z argumentów jest podawany fakt, że ilość skarbu opisywana w zwoju, a szacowana na ponad 200 ton, wydaje się bardzo mało prawdopodobna.

Do odmiennych wniosków dochodzą K.G. Kuhn²³, J. Allegro²⁴, A. Dupont-Sommer²⁵, E. Puech²⁶ i ich zwolennicy, twierdząc, że wartość materiału i oficjalny styl przemawiają za autentycznością treści przekazywanych przez to pismo. Według nich zwój zawiera prawdziwe informacje o ukrytych skarbach, pochodzących od samych esseńczyków lub ze skarbcza świątyni jerozolimskiej. Swoją argumentację opierają na tekstach 1QS 7.6-8 i 1QpHab 12.9-10, które zawierają aluzje do wspólnej własności we wspólnocie qumrańskiej. Ich zdaniem miejsca lokalizacji skarbów są odzwierciedleniem topografii osad esseńskich, które znajdowały się nie tylko w Qumran, lecz w całej Palestynie. Nie wykluczają, że skarby pochodzące ze skarbcza świątynnego zostały przekazane esseńczykom w celu ukrycia ich przed rzymskim najeźdźcą. B. Pixner w swoich badaniach wysunął hipotezę, że Zwój Miedziany jest swoistym rejestrem majątku wspólnoty, który został ukryty na początku wojny rzymsko-żydowskiej (lata 66-70)²⁷.

C) RELACJA DO INNYCH ZWOJÓW

Oryginalny charakter Zwoju Miedzianego rodzi pytanie o jego relację do innych zwojów qumrańskich. Czy jest on produktem wspólnoty esseńczyków, czy też stanowi materiał późniejszy, nie mający żadnego związku z innymi pismami. Przy odkryciu groty trzeciej Zwój Miedziany był wyraźnie

---

²³ K.-G. Kuhn, *Les rouleaux de cuivre de Qumrân*, „Revue Biblique” 61 (1954) s. 193-205.

²⁴ J.M. Allegro, *The Treasure of the Cooper Scroll*, London: Routledge & Kegan Paul 1960.

²⁵ A. Dupont-Sommer, *Les rouleaux de cuivre trouvés à Qumrân*, „Revue de l'histoire de religions” 151 (1957), s. 22-36.

²⁶ E. Puech, *Quelques résultats d'un nouvel examen du Rouleau de cuivre (3Q15)*, „Revue de Qumrân” 70 (1997), 163-190; tenże, *Some Results of the Restoration of the Copper Scroll by EDF Mécénat*, w: *The Dead Sea Scrolls Fifty Years After Their Discovery. Proceedings of the Jerusalem Congress, July 20-25 1997*, red. L.H. Schiffman, E. Tov, J.C. VanderKam, Jerusalem 2000, 884-894; tenże, *Some Results of a New Examination of the Copper Scroll (3Q15)*, w: *Copper Scroll Studies*, red. G.J. Brooke, P.R. Davies, Sheffield: Sheffield Academic Press 2002, s. 58-89; *Le Rouleau de cuivre de la grotte 3 de Qumrân (3Q15). Expertise – Restauration – Épigraphie*, par Daniel Brizemeure et Noël Lacoudre, EDF, et Émile Puech, CNRS et EBAF, Volumes I-II, *Studies on the Texts of the Desert of Judah 55/I-II*, Leiden: Brill 2006.

²⁷ B. Pixner, *Unravelling the Copper Scroll Code: A Study on the Topography of 3Q15*, „Revue de Qumran” 11 (1983), s. 323-365.

oddzielony od innych manuskryptów i leżał w innym miejscu. Na odrębność tego pisma od innych pism qumrańskich może także wskazywać różny kształt liter, niefachowy sposób zapisu, pomieszanie różnych typów alfabetu oraz specyficzny zapis samogłosek wygłosowych.

D) INTERPRETACJA

Ożywiona dyskusja wśród współczesnych badaczy zajmujących się Zwojem Miedzianym w kwestii datacji, autentyczności, relacji do innych zwojów jest źródłem różnych teorii i interpretacji. Możemy wyróżnić sześć głównych stanowisk:

- treść ma charakter autentyczny i odnosi się do skarbu należącego do qumrańczyków przed rokiem 70 po Chr. (Andre Dupont-Sommer²⁸, Bargil Pixner²⁹, Stephen Goranson³⁰, Emile Puech³¹);
- treść ma charakter autentyczny i odnosi się do skarbu należącego do świątyni jerozolimskiej przed rokiem 70 po Chr. (John Allegro³², George Driver³³, Norman Golb³⁴, Michael Wise³⁵, Al Wolters³⁶, Piotr Muchowski³⁷);

²⁸ A. Dupont-Sommer, *Les rouleaux de cuivre trouvés à Qumrân*, „Revue de l'histoire de religions” 151 (1957), s. 22-36.

²⁹ B. Pixner, *Unravelling the Copper Scroll Code: A Study on the Topography of 3Q15*, „Revue de Qumran” 11 (1983), s. 323-365.

³⁰ S. Goranson, *Sectarianism, Geography and the Copper Scroll*, „Journal of Jewish Studies” 43 (1992), s. 282-287.

³¹ E. Puech, *Some Results of a New Examination of the Copper Scroll (3Q15)*, w: *Copper Scroll Studies*, red. G.J. Brooke, P.R. Davies, Sheffield: Sheffield Academic Press 2002, s. 58-89

³² J.M. Allegro, *The Treasure of the Cooper Scroll*, London: Routledge & Kegan Paul 1960.

³³ G.R. Driver, *The Judaean Scrolls. The Problem and a Solution*, Oxford: Blackwell 1965.

³⁴ N. Golb, *The Problem of Origin and Identification of the Dead Sea Scrolls*, „Proceedings of the American Philosophical Society” 124 (1980), s. 1-24.

³⁵ M. Wise, *The Copper Scroll*, „Parabola. The Magazine of Myth and Tradition” 19 (1994), s. 44-52.

³⁶ A. Wolters, *The Copper Scroll. Overview, Text and Translation*, Sheffield: Sheffield Academic Press 1996; tenże, *The Shekinah in the Copper Scroll: A new reading of 3Q15*, w: *The Scrolls and the Scriptures. Qumran Fifty Years After*, red. S.E. Porter, C.A. Evans, Sheffield: Sheffield Academic Press 1997, s. 382-391.

– treść ma charakter autentyczny i odnosi się do skarbu należącego do powstańców zgrupowanych wokół Bar Kochby około 135 r. po Chr. (Ernest-Marie Laperrousaz³⁸, Ben-Zion Luria³⁹);

– treść ma charakter autentyczny i odnosi się do skarbu, który miał być dostarczony do świątyni jerozolimskiej, jednak nie uczyniono tego, gdyż została ona zburzona w 70 r. po Chr. (Manfred Lehmann⁴⁰);

– treść ma charakter legendarny i stanowi literacki produkt wspólnoty qumrańskiej przed rokiem 70 po Chr. (Frank Cross⁴¹, Neil Silberman⁴², Sigmund Mowinckel⁴³);

– treść ma charakter legendarny i stanowi literacki produkt judaizmu ok. 100 r. po Chr. (Józef Tadeusz Milik⁴⁴, Roland De Vaux⁴⁵, Manuel Augusto Rodrigues⁴⁶).

Większość współczesnych uczonych skłania się ku pierwszej i drugiej interpretacji. Wydaje się mało prawdopodobne, aby dokument o takim charakterze, jakim jest Zwój Miedziany, był fikcyjnym wytworem literackim. Nie ma też wystarczających argumentów na to, że pismo to zostało dostarczone do groty trzeciej później niż inne zwoje tam ukryte ok. 68 po Chr. Duży rozmiar opisywanych skarbów oraz częste użycie terminologii kultycznej może skłaniać do wniosku, że bardziej chodzi tu o opis skarbów należących do świątyni jerozolimskiej niż do wspólnoty qumrańskiej. W *Wojnie żydów-*

---

³⁷ P. Muchowski, *Zwój miedziany (3Q15) – Implikacje spornych kwestii lingwistycznych*; tenże, P. Muchowski, *Komentarze do rękopisów znad Morza Martwego*, s. 348-353; tenże, *The Origin of 3Q15: Forty Years of Discussion*, s. 257-270.

³⁸ E.-M. Laperrousaz, *Méthodologie et datation de manuscrits de la Mer Morte: Le Rouleau de cuivre, 3Q15*, w: *New Qumran Texts and Studies. Proceedings of the First Meeting of the International Organization for Qumran Studies*, s. 233-239; B.-Z. Luria, *The Copper Scroll from the Desert of Judah*.

³⁹ B.-Z. Luria, *The Copper Scroll from the Desert of Judah*, Jerusalem: Kiryath Sepher 1963.

⁴⁰ M. Lehmann, *Identification of the Copper Scroll Based on its Technical Terms*, „Revue de Qumran” 5 (1964), s. 97-105; tenże, *Where the Temple Tax Was Buried*, „Biblical Archaeology Review” 19 (1993), s. 38-43.

⁴¹ F.M. Cross, *Excursus on the Palaeographical Dating of the Copper Document*, w: *Discoveries of Judean Desert*, t. III, s. 217-222.

⁴² N. Silberman, *The Hidden Scrolls: Christianity, Judaism, and the War for the Dead Sea Scrolls*, New York: G.P. Putnam's Sons 1994.

⁴³ S. Mowinckel, *The Copper Scroll: An Apocryphon?*, „Journal of Biblical Literature” 76 (1957), s. 262-263.

⁴⁴ J.T. Milik, *Le rouleau de cuivre de Qumrân (3Q15): Traduction et commentaire topographique*, „Revue Biblique” 66 (1959), s. 321-357.

⁴⁵ R. De Vaux, *Archaeology and the Dead Sea Scrolls*, London: British Academy 1973.

⁴⁶ M.A. Rodrigues, *Aspectos linguísticos do documento de cobre de Qumran (3Q15)*, „Biblos” 39 (1963) s. 329-423.

skiej Józefa Flawiusza (VII, 114-115) znajdujemy wzmiankę, że Żydzi chowali wiele skarbów ze świątyni w obliczu zagrożenia ze strony Rzymian. Nie jest wykluczone, że opisywane miejsca ukrycia skarbów jako akwedukty, ścieki czy sadzawki mogły mieć związek z instalacjami kanalizacyjnymi pomiędzy Jerozolimą i Morzem Martwym. Prawdopodobne wydaje się, że jako *Sitz im Leben* Zwoju Miedzianego jest konflikt pomiędzy Rzymianami i Żydami w Jerozolimie, podczas którego na krótko przed zburzeniem świątyni jerozolimskiej miało miejsce ukrycie skarbów należących do skarbcza świątynnego.

Podsumowując, możemy stwierdzić, że Zwój Miedziany wciąż pozostaje zagadką i wyzwaniem dla współczesnych uczonych. Wiele pytań z nim związanych znajduje hipotetyczne odpowiedzi wielu uczonych reprezentujących takie dyscypliny, jak paleografia, lingwistyka, archeologia, geografia, historia i teologia. Ostatnie zdania zwoju zdradzają istnienie duplikatu, który miałyby zawierać wszelkie wyjaśnienia i szczegóły odnośnie do ukrytego skarbu:

„W dole, który znajduje się w Cach, na północ od Kochlit, otwierającym się ku północy i mającym groby przy swoim wejściu: duplikat tego pisma z wyjaśnieniem, z ich wymiarami i wszelkimi szczegółami”⁴⁷.

THE COPPER SCROLL (3Q15) AS AN ENIGMA AND CHALLENGE

Abstract

The paper presents the most recent research concerning the Copper Scroll which was found on March 20 1952 in the third Qumran cave. The comparison of the Scroll with other Qumran manuscripts allows us to see its special relation to Qumran literature. The recent opinions concerning the date of the composition, authenticity, and interpretation of the Scroll are presented. The twelve columns of the Scroll contain an enigmatic text and pose many challenges for its interpreters. The historical, linguistic, archaeological, exegetical and theological perspectives are to be joined together in order to find a proper way of approach to this difficult text.

---

⁴⁷ Zob. P. Muchowski, *Rękopisy znad Morza Martwego*, Kraków: The Enigma Press 2000, s. 100.